

CZASOPISMO® APTEKARSKIE

Lider w kreowaniu i upowszechnianiu opieki farmaceutycznej w polskich aptekach

ISSN 1233-2755 • Rok założenia 1992 • Vol. XV • Nr 4 (172) • Kwiecień 2008

STULETNIĘ DZIEJE APTEKI W MOSINIE W KRONIKACH I DOKUMENTACH MGR ANNY JASTRZĄBOWSKIEJ

Bogdan OSTROWSKI

WIELKA HISTORIA MAŁEGO MIASTECZKA

Mosina, 12-tysięczne miasteczko położone 18 km na południe od stolicy Wielkopolski – Poznania, to jedno z najstarszych miast w tym regionie. Pierwsza wzmianka o nim pochodzi z 1247 roku, kiedy to w dokumencie dzielącym Wielkopolskę między książętami Przemysłem I i jego bratem Bolesławem Pobożnym po raz pierwszy zapisano nazwę „Mosina”. Nazwa ta pochodzi od dawnego słowa „moszyna”, który oznaczało miejsce porośnięte mchem i pierwotnie dotyczyło rzeki.

Największym bogactwem przyrodniczo-krajobrazowym współczesnej Mosiny jest Rogaliński Park Krajobrazowy, malowniczo położony wzdłuż trasy zalewowej doliny Warty z jej starorzeczami i zastoiskami, w sąsiedztwie urokliwie położonych jezior, a także terenów leśnych. Lasy zajmują około 40% ogólnej powierzchni gminy. Najcenniejsze tereny zostały włączone do obszarów chronionego krajobrazu. Obszar

Spotkanie po latach – 2007. Od lewej: Anna Jastrzębowska, Maria Łasecka, Małgorzata Kajzerska-Kołtunowicz, Halina Wojczyńska-Mongłowska, Halina Sośnicka-Majorowicz

ten należy do najbardziej interesujących zabytków przyrody w Polsce. Znany przede wszystkim z licznego występowania starych, okazałych dębów – żywych pomników przyrody. Jest to największe w Europie naturalne skupisko tak licznej grupy starych okazów tych drzew, bę-

dących pozostałością dawnych łągów. Dzisiaj łągi rogałińskie są ostoją dla wielu ptaków zagrożonych wymarciem, a starorzecza i zalewy miejscem tarliska wielu rzadkich gatunków ryb.

Na terenie gminy leży część Wielkopolskiego Parku Narodowego, jednego z najczęściej

Ryc. 1. Chorągiewka recepturowa
Apteki w Mosinie (1896)

Początki Apteki
przy Rynku
w Mosinie – 1832

Ryc. 2. Edmund Ewert w trakcie
pracy w Aptece w Mosinie (1908)

Ryc. 3. Apteka „Pod Orłem” w Mosinie (1906)

Ryc. 4. Znaki
aptekarskie
z przełomu
XIX i XX w.

Edmunda Ewerta Apteka pod Orłem
Drogeria i chemiczne laboratorium

© Ze zbiorów własnych Anny Jastrzębowskiej

Ilustracja z opracowania Anny Jastrzębowskiej „Apteka w Mosinie 1906-2006”

odwiedzanych parków narodowych w Polsce.

Gmina Mosina to rzadki w Polsce przykład małego miasta, które posiada własną stronę internetową, na dodatek przez fachowców ocenianą jako najlepsza w swojej kategorii. To z niej właśnie wybraliśmy cytowane tu ciekawostki dotyczące bogatej historii i mieszkańców tej miejscowości.

Przełomowym momentem dla miasta był rok 1302, kiedy to wojewoda kaliski Mikołaj Przedpełkowiec z rodu Łodziów nadał Mosinie prawa miejskie. Do rzeczywistej lokacji doszło dopiero w 1429 roku, gdy król Władysław Jagiełło nadał Mosinie prawo magdeburskie, potwierdzone przez kolejnych władców Polski.

Zimą na przełomie 1659 i 1660 roku w drodze z wyprawy do Danii stacjonowała w mieście połowa chorągwi Stefana Czarnieckiego. Wraz z nią zatrzymał się tutaj na rekonwalescencję po przebytych ciężkim tyfusie pamiętnikarz Jan Chryzostom Pasek.

W 1793 roku Mosina, licząca 419 mieszkańców i 75 domów drewnianych, została włączona do zaboru pruskiego. Miasto odwiedził trzykrotnie cesarz Napoleon Bonaparte – w 1807 roku podczas lustracji terenów, w 1812, kiedy maszerował na Moskwę i gdy pokonany wracał do Paryża.

Miejsce szczególne w historii Mosiny zajmuje rok 1848. W końcowej fazie Wiosny Ludów miasto wraz z okolicami było terenem ożywionej działalności powstańców w walce z pruskim zaborcą o wyzwolenie narodowe. Inspiratorem

oporu był znany prawnik i polityk Jakub Krauthofer-Krotowski. To jemu licząca wówczas 800 mieszkańców Mosina zawdzięcza, że 3 maja 1848 roku uroczystie ogłoszono w tym miasteczku niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej, zwanej z tego powodu również Rzeczpospolitą Mosińską. Niestety, 8 maja przegrana bitwa z Prusakami pod Rogalinem zakończyła patriotyczny zryw. Rzeczpospolita Mosińska upadła, a Krotowski został wkrótce ujęty w Konarzewie.

Do znacznego ożywienia gospodarczego miasta przyczyniła się budowa linii kolejowej z Poznania do Wrocławia, która została uruchomiona w 1856 roku. Już w 1861 roku mieszkało w Mosinie 1260 osób, a 20 lat później – 1663. W końcu XIX w. powstały w mieście organizacje kierowane przez miejscowych działaczy, podnoszące ducha narodowego mieszkańców Mosiny. Działało Bractwo Kurkowe, które założono w 1761 roku. Na początku XX w., w 1902 r. powstała ochotnicza straż ogniowa, w 1907 założono Bank Ludowy, 1909 r. utworzono gniazdo „Sokoła”. W 1912 roku w Mosinie mieszkało już 2027 osób.

Po wybuchu powstania wielkopolskiego 27 grudnia 1918 roku walki bardzo szybko ogarnęły prowincję. W samej Mosinie nie utworzono oddziałów zbrojnych, lecz powstańcy z Mosiny walczyli w składzie batalionu śremskiego na zachodnim froncie powstania i pod Rawiczem.

W okresie międzywojennym Mosina bardzo się rozwinęła. W 1928 roku znany przemysłowiec Stefan Kałamański uruchomił farbiarnię parową i pralnię

chemiczną „Barwa”, która dawała pracę ok. 300 osobom. Zakłady Ceramiczne Perkiewicza (utworzone w 1886 roku), zatrudniały ponad 200 osób. Przed wojną w mieście istniały 2 tartaki, młyn parowy, skład żelaza garbarnia, 5 stolarzy, 2 koszykarzy, 9 obuwników, 6 szewców, 1 cukiernik, 8 piekarzy, 14 sklepów spożywczych, 3 hotele, 11 restauracji. Działały 3 szkoły: katolicka, ewangelicka i prywatna.

OCALIĆ OD ZAPOMNIENIA DZIEJE I LUDZI

Dzisiejsza gmina Mosina obejmuje powierzchnię 17,1 tys. ha, liczy około 24 tysięcy mieszkańców a jej centrum, miasteczko o tej samej nazwie 12 tysięcy mieszkańców. Bogata w zabytki i ciekawe miejsca Mosina przyciąga tłumy turystów spragnionych nie tylko ich poznania, ale i poodychania niezwykłą atmosferą tego miasteczka, w którego dziejach jak w soczewce skupiają się przymioty wielkopolskiej społeczności.

Foldery turystyczne, strony internetowe pełne są informacji o historii tego miasta, ale o dziwo, nie uświadczysz w nich ani jednej o liczącej ponad 100 lat aptece przy rynku, od wieku noszącej nazwę apteki „Pod Orłem”. A dzieje to niezwykle, choć z pozoru zwyczajne.

Tę niewybaczną lukę postanowiła wypełnić sędziwa dziś (urodziła się 12 czerwca 1926 roku) mgr farm. **Anna Krajewska-Jastrzębowska**, wydając (za własne środki!) nakładem poznańskiego Wydawnictwa Kontekst *przeznaczone tylko do prywatnego*

Wnętrze zielarni w Poznaniu – Anna Jastrzębowska z mężem Leonem

► *kolportażu dla Rodziny, Przyjaciół i Znajomych* (36 numerowanych kopii) niepublikowane dotąd opracowanie pt. „Apteka w Mosinie 1906-2006 we wspomnieniach i dokumentach Anny Jastrzębowskiej”.

Ziemią rodzinną Anny Krajewskiej-Jastrzębowskiej jest powiat koniński, gdzie urodziła się w Skulsku. Ukończyła studia na Akademii Medycznej w Poznaniu w roku 1952. W czasie studiów wyszła za mąż za Leona Jastrzębowski, który przez wszystkie lata pracy swojej żony w aptece *służył radą i pomocą, wspierał w trudnych chwilach i razem z nią podejmował odpowiedzialne i trudne nieraz decyzje.*

Z dyplomem magistra farmacji pani Anna trafiła do pracy w aptecę w wakacje roku 1952 – najpierw do Parysewa koło Garwolina, gdzie jej wujek Zygmunt Bidziński miał aptekę, potem do Słupcy. Przez ponad pół roku pracowała następnie w Centrali Aptek Spo-

łecznych w Poznaniu, skąd trafiła do apteki przy Parku Wilsona w Poznaniu.

Dnia 1 sierpnia 1952 roku nakaz pracy skierował ją do apteki w Mosinie, gdzie była drugim po kierowniku magistrem farmacji. *Wkrótce – pisze o początkach swojej pracy w tej aptece – kierownik Maria Brzezińska zachorowała, wzięła zaległe urlopy, tak że już po miesiącu mgr Anna Jastrzębowska musiała przejąć obowiązki i samodzielnie prowadzić aptekę.*

Kierowała mosińską apteką „Pod Orłem” od 1 grudnia 1956 roku do końca października 1992 roku, skrupulatnie prowadząc zapiski dotyczące ludzi i wydarzeń z jej życia. Dopiero po latach, gdy wiek i zdrowie kazały jej zrezygnować z pracy w zielarni medycznej, którą po wyjeździe z Mosiny prowadziła z mężem w Poznaniu, uznała, że tych zapisków utralających wspaniałe opowieści z dziejów apteki w Mosinie nie powinna zachować tylko dla siebie.

Okazją stał się jubileusz stulecia funkcjonowania mosińskiej apteki w rękach polskich, który przypadł w roku 2006. *Pracowałam w niej – wyznaje we wstępie autorka – ponad 40 lat i już od jakiegoś czasu nosiłam się z zamiarem ofiarowania miastu kroniki dotyczącej apteki. Udało mi się cofnąć w czasie, aż do początków w 1906 roku, poznałam losy właścicieli i pracowników, których nie ma już na tym świecie. Poszukiwania osób związanych z mosińską apteką były dla mnie wielką przygodą i sprawiły ogromną satysfakcję. Poznałam wiele historii, zdobyłam sporo zdjęć, nawet tych najstarszych z początku XX wieku, rozmawiałam z mnóstwem ludzi – pracownikami apteki, ich rodzinami i potomkami. Tyle wspaniałych opowieści łączy się z dziejami mosińskiej apteki, że nie chciałabym zachować ich tylko dla siebie! Poza tym zależy mi na ocaleniu tych dziejów od zapomnienia...*

Z ŻYCIA APTEKI „POD ORŁEM”

Apteka w Mosinie liczy sobie w rzeczywistości więcej niż wiek, bowiem początki jej istnienia sięgają 1832 roku, kiedy to Gotfryd Ferdynand Minuth otrzymał koncesję na prowadzenie apteki w tym miasteczku. Zmienił jednak zamiar i otworzył ją w innej miejscowości. Mosina staraniem władz miejskich dorobiła się własnej apteki dopiero w kilkadziesiąt lat później – Rejencja udzieliła koncesji na prowadzenie nowej apteki Niemcowi Otto Marggraffowi w roku 1890.

Apteka mieściła się od początku w budynku przy rynku i nosiła najpierw nazwę „Schwarze Adler Apotheke”. W roku 1906 właścicielem apteki został Edmund Joachim Ewert-Krzemieniewski, syn nauczyciela z Kcyni, i to on zmienił jej nazwę na Apteka „Pod Orłem”.

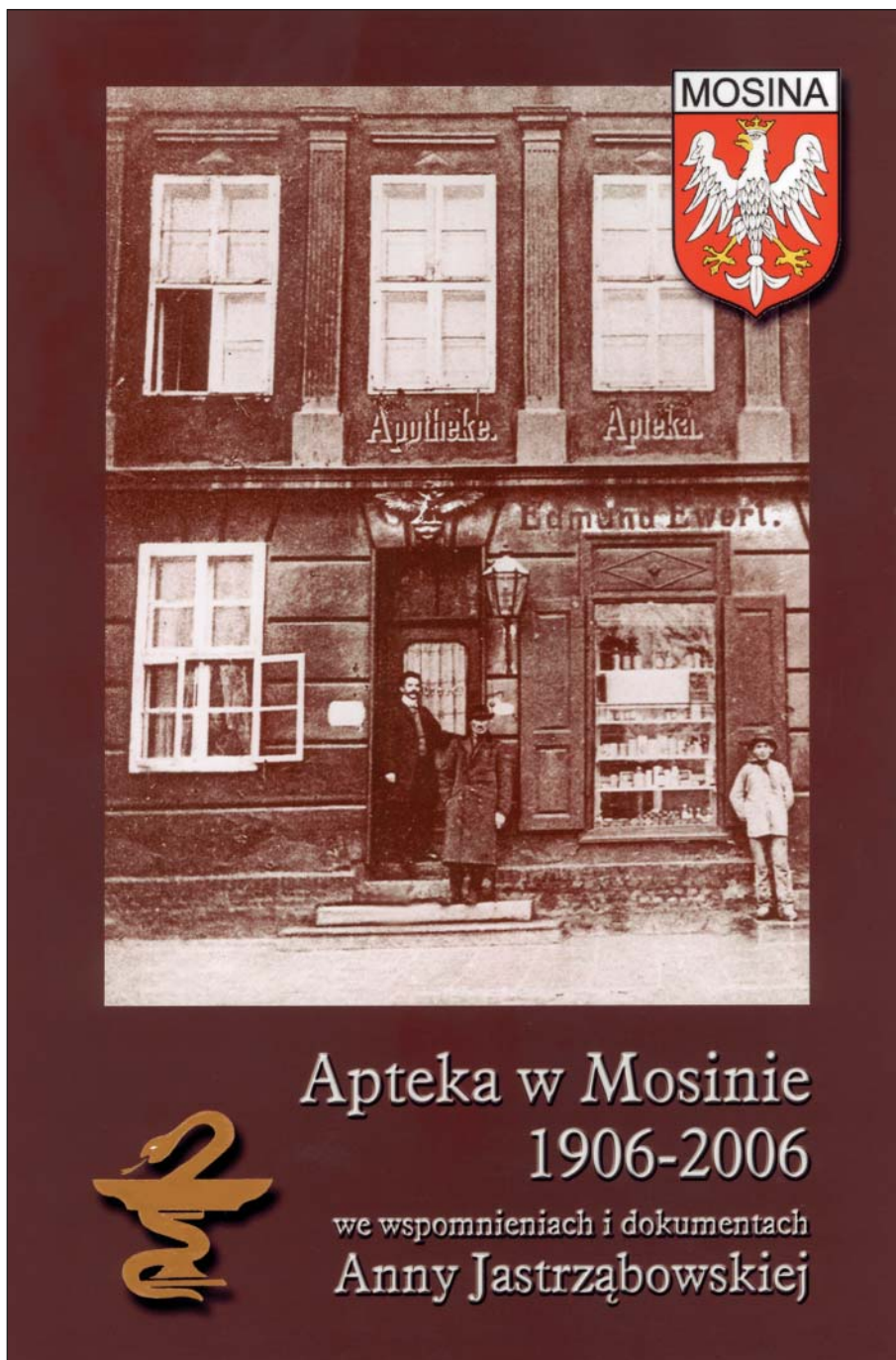
Ewert-Krzemieniewski interesował się nie tylko farmacją, ale i chemią. *Długo po tym – pisze pani Jarząbowska – porządkując stary strych apteki, znalazłam etykietkę „Woda do włosów Oleńka” produkowaną przez Ewerta Krzemieniewskiego.*

W roku 1910 aptekę w Mosinie kupił aptekarz Euzebiusz Ritter z Poznania, który prowadził ją do swojej śmierci w roku 1931. Za jego czasów apteka zmieniała kilkakrotnie nazwę, ostatecznie nazwano ją „Apteką i Drogerią Z. Ritter”.

W latach 1931-1945 właścicielką apteki była druga żona Euzebiusza Rittera, Zofia Nałęcz-Ritter. Był to trudny i dramatyczny okres dziejów, czasy prześladowań ludności przez niemieckiego okupanta, rozstrzeliwań mieszkańców Mosiny, aresztowań i bestialskiego katowania uczestników ruchu oporu przez gestapo. Stały się one także udziałem pracowników apteki: gestapo aresztowało zaangażowanych w ruch oporu Stefanię Dabińską, Stefana Gepperta, dr. Edmunda Jurdzińskiego, Czesława Skibińskiego, Wiesławę Rogowską, Mariana Latanowicza, zakatowanego na śmierć podczas przesłuchań gońca Kazimierza Kałana, mgr Monikę Retzlaff-Wache, która w lipcu 1942 roku po ukończeniu studiów w Poznaniu została skierowana na czas urlopu Dabińskiej

na zastępstwo do apteki mosińskiej na dwa tygodnie, wywiezionej do obozu w Oświęcimiu, ewakuowanej następnie do Ravensbrück, uratowanej w styczniu 1945 roku przez koleżankę pracującą w aptece w Pszczynie...

Na tablicy upamiętniającej pomordowanych przez hitlerowców i NKWD wielkopolskich farmaceutów, umieszczonej w najstarszej poznańskiej aptece „Pod Białym Orłem” na Starym Rynku, figuruje również

Apteka w Mosinie 1906-2006

we wspomnieniach i dokumentach
Anny Jastrzębowskiej

Okładka opracowania wg projektu Tomasza Magowskiego

► nazwisko Stefanii Dabińskiej z apteki w Mosinie.

Po wojnie, w niespełna miesiąc po wyzwoleniu Mosiny mgr chemii Maria Kapczyńska uruchomiła aptekę, zaś leki w tych pierwszych powojennych dniach były w niej wydawane bezpłatnie na podstawie recept polskich i radzieckich lekarzy wojskowych. Zarządcą apteki w marcu 1945 roku został doc. dr farm. Feliks Modrzejewski, który poza pracą w mosińskiej aptece wykładał farmację stosowaną na Uniwersytecie Poznańskim.

Dalsze losy powojenne apteki w Mosinie były podobne do losów innych polskich aptek. Ostatnią jej właścicielką przed nacjonalizacją w roku 1951 była Maria Nałęcz-Brzezińska, która została pierwszym kierownikiem państwowej apteki w Mosinie i pełniła tę funkcję do swojej śmierci w 1955 roku.

Anna Jastrzębowska w oszczędny, kronikarski sposób kreśli sylwetki osób pracujących w aptece mosińskiej, skrupulatnie odtwarza nazwiska nie tylko aptekarzy, którzy przez powojenne lata pracowali w placówce, ale i pozostałych pracowników. Omawia formy działalności mosińskiej placówki w dziedzinie oświaty zdrowotnej i jej efekty, otrzymane za nią nagrody i wyróżnienia.

Cenny rozdział książki stanowi kronika wydarzeń z życia apteki od 6 września 1952 do listopada 1991 roku, kończąca się zapiskiem dotyczącym pierwszego po 40 latach Zjazdu Magistrów Farmacji zatrudnionych w aptekach i hurtowniach, w którym autorka uczestniczyła osobiście, a na którym wybrano pierwsze po odrodzeniu samo-

rzędu aptekarskiego władze Wielkopolskiej Okręgowej Izby Aptekarskiej.

POWRÓT DO PRYWATNEJ WŁASNOŚCI

Dnia 30 listopada 1993 roku przejęta 9 stycznia 1952 roku przez Centralę Aptek Społecznych a następnie przez Cefarm apteka w Mosinie zakończyła swoją działalność jako apteka państwa. Odeszła z niej po 40 latach pracy i kierowania placówką także pani Anna Jastrzębowska, która przeprowadziła się z mężem do Poznania, gdzie otworzyła własną zielarnię medyczną, którą prowadziła do końca czerwca 2001 roku.

W dniu 31 października 1992 r. – relacjonuje okoliczności swego odejścia z mosińskiej apteki – zrezygnowałam z kierownictwa apteki w Mosinie. Cefarm odkupił ode mnie wyposażenie apteki. Remanentem zdawczo-odbiorczym zdałam aptekę mgr Elżbiecie Żmudzie.

Z dniem 1 czerwca 1993 roku właścicielem prywatnej apteki w Mosinie przy rynku oraz jej kierownikiem został dr Leszek Bartkowiak pracownik Akademii Medycznej w Poznaniu, który odkupił od Cefarmu leki, umeblowanie i wyposażenie apteki a pomieszczenia apteczne wdzierżawił od mgr Janowskiej-Rakowieckiej, prawnej spadkobierczyni właścicielki budynku. Mgr E. Żmuda otworzyła zaś własną, prywatną aptekę w Mosinie.

W 2006 roku przypadło 100-lecie apteki w Mosinie w rękach polskich – kończy swoją niezwykłą kronikę Anna Jastrzębowska. – Tę okrągłą rocznicę uczci-

liśmy spotkaniem grona byłych pracowników apteki w dniu 1 października 2006 r. Mszą św. i uroczystym obiadem w Morenie oraz zapaleniem zniczy na grobach zmarłych pracowników.

Wielokrotnie powracam wspomnieniami do aptecznych pomieszczeń w Mosinie przy placu 20 Października 3. Myślę o dniach i nocach tam przepracowanych, a nade wszystko o ludziach, których tam spotkałam, współpracownikach i pacjentach.

Apteka działała przecież dzięki konkretnym osobom i dla konkretnych osób! I to właśnie im przede wszystkim dedykuję tę kronikę, dziękując za wspólne lata pracy – dodaje bardzo osobistą dedykację książki, która dokumentując odchodzący czas i ludzi, zatrzymuje obraz naszej przeszłości.

Opracowanie mgr Jastrzębowskiej to bez wątpienia bezcenny przyczynek do badań szczegółowych nad historią polskiego aptekarstwa. Dobrze, by było ono powszechniej dostępne dla wszystkich, którzy się nią interesują i czerpią z przeszłości wzorce moralne w swojej działalności aptekarskiej.

■